

KARSZT ÉS BARLANG

KIADJA:

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ BIZOTTSÁG
BUDAPEST, 1963. II. FÉLÉV

Dr. Bendefy László

Régi leírások az aggteleki Baradla-barlangról

Legszebb és leghatalmasabb barlangunk az aggteleki Baradla-barlang, az emberi nem előtt igen régóta ismert. A leletek szerint már a kőkorból egyes családok behúzódtak a barlang mélyébe, ahol *Vass Imre* 1825-ben, az aggteleki bejáratától mintegy 6 km-re mezítelen lábuk nyomait, s mellettük törött cserépdarabokat talált. Sajnos, mind ezek, mind a fiatalabb kőkorszakból való maradványok elkallódtak. (1)

Bizonyosra vehető, hogy a barlang létezése többé-kevésbé mindig ismeretes volt a helybeli lakosság előtt. Erre vall az, hogy háborús időkben — a tatárjárástól a legutóbbi háborúig — mindenkor ott keresett menedéket magának és lábas jószágainak a környék szegénysége. A helyi hagyomány szerint a tatárok több ezer menekültet gyilkoltak halomra a barlangban. Csontjaikat másfél évszázaddal ezelőtt, a barlang első képzett bejárói és feltárói megtalálták és leírásaikban erről nem mulasztanak említést tenni.

Milyennek látták ezek a korai feltárók és látogatók a barlangot? Erről adunk ízelítőt az alábbiakban néhány, a Baradla irodalmában alig emlegetett vagy teljesen ismeretlen leírás közlésével.

Korabinsky János Mátyás

Az „Ungarisches Magazin” 1781. évi I. évf. 77-79. lapján, egy magát meg nem nevező író: „Nachricht von einer merkwürdigen Höhle” címmel néhány érdekességet közöl a barlangról. Említi az

un. „keréknyomokat”. Ebből kitűnik, hogy mintegy 260 méter mélyen hatolt be a barlangba. Beszéli, hogy néha kacsákat engednek be a barlangi patakba és ezek csak egy órajárásnyira kerülnek ismét napvilágra. (2)

Érdekes adatokat közöl *Korabinsky János Mátyás* földrajzi lexikonja. (3) Ezeket írja: Mintegy 250 lépésnyire Aggtelektől (a Gömör megyei falu 4 mérföldnyire van Tornallyától; a Fáy család birtoka), a falutól keletre kopasz sziklák fehérlenek. A 40 × 50 láb (120 × 160 m) magas, meredek sziklafal tövében egy kb. 6 láb széles, de olyan alacsony nyílás látható, amelyen át csak nagyon meggörnyedve lehet bejutni a barlangba. Ha azonban már bévül vagyunk, és mintegy 200 lépést tettünk előre, nagyon szép, boltozatos termek tárulnak szemünk elé. Van olyan, amelynek a kerülete az 50 ölet bizonyosan eléri. A boltozat közepén egy öreg emberhez hasonló formájú megkövesedett oszlop áll, s ezt számos kisebb oszlop veszi körül.

Valamivel nyugatabbra, miután áthaladtunk egy hosszabb folyosón, egy másik, boltozatos terembe jutunk. Ez templomhoz hasonló. Így is nevezik. Van benne egy olyan magas oltár, mint maga a terem, egy szószék, ravatal stb. Mindezeket igen szép stalaktitok díszítik — a természet játékaiként. Még tovább haladva nyugat felé, mély pincébe szállunk alá; földalatti utunkon egy 3 öl szélességű folyó kísér bennünket, hatalmas morajlással rohanva végig a barlangon.

Alacsony vízálláskor még több, sőt számtalan érdekes alakulat kerül elő; mindannyiukat a cseppkövekből formálta a természet. A kövesítő víz nagyon jóízű és általánosan isszák. Ennek a barlangnak csodálatosan hosszúnak és szétágazónak kell lennie, olyannyira, hogy néhány esztendővel ezelőtt a londoni tudományos akadémia két tagját küldte Magyarországra, hogy ezt és egyéb ritkaságokat tanulmányozzanak. Ezek a természetkutatók 3 napig időztek a barlangban, de sem a végét nem érték el, sem közbenső kijáratra nem találtak. Thurótzius Magyar Krónikájában azt írja, hogy ha ezek a cseppkövek eltörnek, helyükön a festők jó festékanyaghoz jutnak.

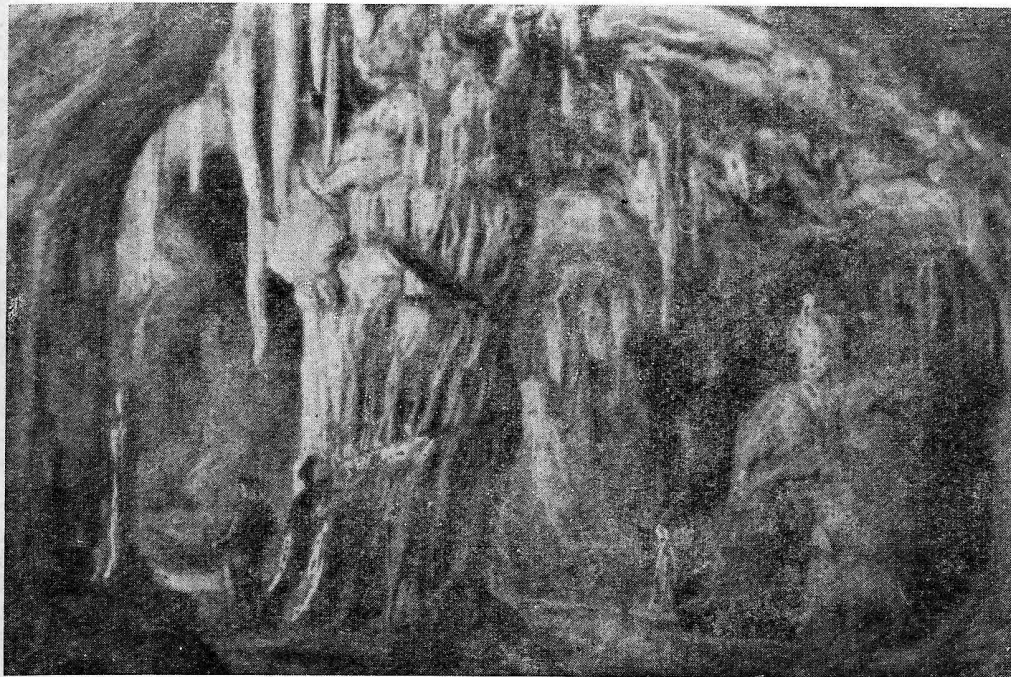
Csokonai Vitéz Mihály

Raisz Keresztély, Gömör megye hitese geometrája, 1801. július 5-én végigvezette a barlangon az országot járó és annak nevezetességeivel ismerkedő *Csokonai Vitéz Mihályt*. A költő — anyjához írt levelében (4) nem győz lelkesedni a látottakon. Ez az első jó leírás a barlang 1800 körüli állapotáról és járhatósági viszonyairól; érdemes megismernünk.

„...*Ragályi Gedeon* úr, írja, Gömör vármegye vice nótáriusa (vármegyei aljegyző)... maga kocsiján és költségein elvitt Agtelekre, a híres Baradla nevű barlangnak megvizsgálására. Ez a barlang... egy csupa kőből álló hegynek öblében (fekszik). A barlang szája esik egy 27 $\frac{1}{2}$ ölnyi meredek kősziklanak az alján, mely kőszikla... úgy áll, mint az egyenes kőfal... Az alján levő lyukba gugyorodva kell bemenni, és ez az alacsony, de széles torkolat mintegy fél fertály óráig tart, amikor az ember a valószínűs barlangba bejut, melynek boltozatjához képest a nagy templom magossága és tágassága nem is hasonlítható. A kövek úgy csüngenek alá az ember feje felett, mintha mindjárt nyakába szakadnának; a hang rémitő módon zeng e tágas öblben, löttünk egynehányat és a legszörnyűbb mennydörgés kicsiny volt a puska ropogásához. Fáklyákkal vezettek két vezetőink, kik egyedül az utazók behordozásából élnek; fáklyát nagy öllel vittünk be, mert ha ebből a vándorló kifogyna, soha a barlangból melynek még végét senki össze nem járta, ki nem jöhetne. Ága a lyuknak sok van; mi délig egyet, délután másikat jártunk be; a többire nem értünk. Voltunk mindössze kilencen. Elindultunk tehát az első ágán, és találtunk csepegő kövekre, s az azokból

A Baradla-barlang bejáratának környéke 1870. táján. Hány Gyula eredeti vízfestménye után. (A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona).

A „Sisak” (jobbról), és a „Xilofon”-nak nevezett óriásiceppkőoszlop (balról). Az utóbbin egész melódiákat játszhat ki a hozzáértő. (MNM tulajdona).

épült különbözőféle oszlopokra, kősziklára, omladékokra... Láttunk egy cifra zsidó oltárt, azután pápista chorust, melyre fel is mentünk, orgonát, barátot, királyi széket, oszlopos palotákat stb., melyek szépsége és figurája a mesterség remekjeivel truccol. Találtunk a barlang fenekén sok ezer ember és barom csontokat, melyek a háborús időkbe oda futott és rejtett szerencsétleneknek csontjaik.

A barlangba hol tekergősen, hol egyenes hosszú folyással foly el egy három öles tiszta folyó víz, mely olykor igen megárad és a belévőket oda szorítja, míg ismét el nem apad.

Vannak benne a legegészségesebb és legtisztább forrásocskák, melyekből magam is kedvemre ittam. Négy vagy öt helyen négykézláb másztunk, néhol mint a rák hátrafelé, néhol pedig épen hason, úgy hogy a hátunkat korholta a felettünk függő kőszikla. Másutt, egy köről más köre vad kecske módjára ugráltunk; néhol egy hegyes kövön állván vagy fogódzván úgy tetszett, mintha a fáklya világánál két felől a pokol mélységébe néztünk volna alá; egy csuszamodás — és ezer darabokra szakadva omoltunk volna le; másutt egymásután mászkáltunk a csepegő kődarabokba vagy társaink kezébe fogódzkodván, s az alól maradottak a felmászottakra s azoknak fáklyáira nézván, irtózással bámultak a toronyi kőszikla tetején világoskodó bajtársaikra.

Egy embernek, vagy csak kettőnek nem javasolnám a benne való járást, kivált akiben érzékeny a szív, és bokroskodó a képzelődés; de mi többet neveltünk mint borzadtunk; ... A barlangnak legterhesebb és félelmesebb részeiben dámák neveit találtunk felvéve a köveken, a mint az itt megfordultaknak szokása. Puky ur az én nevem is feljegyzette a magáéval együtt, a többek között arra a pompás kősziklára, a mely mintha sok ezer brilliántokkal ki volna rakva, a leggyönyörűbb ragyogvánnyal játszik...

Visszatértünk után a patakhoz bujdosztunk, ahol elmaradott fáklyáinkat ruháinkat, s eleségünket hagytuk; megmostuk a szép vízben elsávozott s öszvemetszett kezeinket; s ki egy kődarabra, ki másikra ülven, lehegve, beszélgetve... Egy pipa dohányt kiszíván, útnak készültünk ismét, és a barlang másik ágába indultunk, a hol három óranyit földön, többnyire mindég a patak partján mentünk egyenes és tér uton a legpompásabb, magasabb és szélesebb boltozat alatt, melyben a legderebb falu is megtért volna mindenestől; néhol félre csaptunk valami szép kőszikla oldalára, vagy valamely jeles dolognak megnézésére. Ilyen volt a többek között egy jókora kősziklán egy oszlop, melyet, ha egy darab kővel ütöttünk, harang módjára kongott. Találtunk ugyan ilyen zengő követ sokat, de ez nagy és hangos voltára nézve a többeket

sokkal felül haladta. Végre sok mászkálásunk után egy szoros lyukhoz értünk, a melyen, mint valami kéményen, grádics és fogódzó nélkül majd hat ölnyire kellett lefelé bocsátkoznunk; ennél foglyosabb helyünk nem volt. De meg is érdemlette azt a bajlódást; mert midőn alá ereszkedtünk, a legszebb apró szobákat találtuk, mintha kővé vált káka kunyhók, oszlopokra rakott halász kalibák lettek volna, egyik sárga, másik fehér, egyik veres, másik kék kövekből alkotva. Délután négy óra volt, hogy kifelé való indulásunkat meghatároztuk, jóllehet ennek az egy ágának végét se érhattük.

Ezt a barlangot bejárta *Townson* anglus (is) . . . (5), Az a híre, hogy . . . a földes uraság, vagy ha az nem tehát annak megegyezéséből a vármegye, a terhes bukáló lyukait, a hazai és külföldi utazók kedvéért kivágatja, bővíti és járhatóbbá teszi, mellé korcsmát és vendégfogadót épített. Elég az, hogy a vármegye ingenieurje minden zegét zugát kiméri, lerajzolja és kinyomtattatja, így pedig, hogy a kupfersticheken levő számok a barlang részeire is fel lévén majd metszve, a könyv után tévedés nélkül összejárhatni. Ennek a barlangnak kitapasztalása egész életembeli experienciái között a legszebbik, legkedvesebbik . . .” (4)

Petőfi Sándor

Érdekes látnunk, miként hatott a gyönyörű barlang másik kiváló költőnkre: *Petőfi*. Ő 1845-ben tett nagyobb országjárása során vetődött el Aggtelekre. Útinaplójában (6) a következő, ide vonatkozó részletet olvassuk:

„Három napot valék töltendő Rozsnyón. A másodikat az Aggtelek megnézésére használtam, mely ide — a rossz út miatt — öt órányira esik . . . Pelsőcig hosszú, keskeny völgyön keresztül visz az út; ha ezt a hosszú, keskeny s a rozsnyói kerek völgyet valamivel tele öntenék, egy óriási bunkósbót alakulna. Egyébiránt kellemes utazás esik benne. E völgy egy roppant nemzeti zászló is egyszersmind: vörös föld, fehér kősziklák, zöld erdő . . .

Aggtelekre érkezvén, vezetőt hívtam s fáklyákkal ellátva magunkat, elindulánk a barlangba, melyet *Baradlának* neveznek ottan, s mely mindjárt a falu mellett van. A kálvinista rektor künn ácsorgott a ház előtt; vezetőim meghívására ő is hozzánk szegődött. Bementünk.

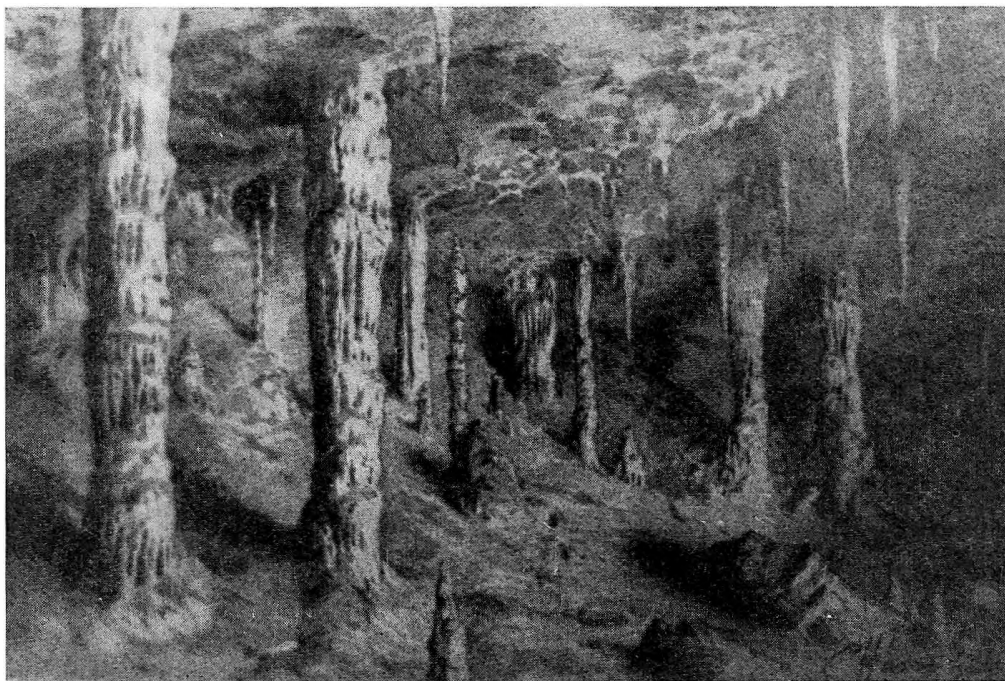
Oh, ti szűkkeblű emberek, kik mindenben örökké szabályokat kerestek és állítottok, jertek ide és boruljatok térdre a szabálytalanság remeke előtt!

S mi az a szabály? semmi más, mint a szánta középszerűség mankója!

Soká tűnődtem, mint eredhetett e barlang? És kitaláltam. Mikor a mennyországból kiebrudáltak a pártos angyalokat, itt kezdték jövődöbeli lakásukat, a poklot ásni, azonban itt nem boldogulván, másfelé fordultak. Képzeltetni, mint fáradtak a szegény ördögök e sikertelen munkában, izzadságuk még most is csepeg e félig kész pokol oldalairól és tetejéről.

Mint említém, a falubeli rektor is velünk járt. Ezt a fiatalembert meglepem, gondoltam, a barlang belső végéhez érve, hol a látogatók fölkarcolják neveiket. *Bevéstem hát nagy betűkkel én is nevemet.*

Részlet az Oszlopok terméből. Háry Gyula ceruza rajza nyomán (A MNM tulajdona).

— Tán el sem lehet olvasni? — kérdezem csak azért, hogy oda nézzen és bámuljon.

— Óh igen, felelt ő, el lehet: Petőfi... de, irgalmasságos egek! ezt oly hideg vérrel, oly minden tiszteletérzés, oly minden meglepetés nélkül mondta ki, mintha ez állt volna ott: Kiribicza Istók vagy Sujánszky, vagy Badacsonyi vagy nem tudom mi?

A faluban van egy könyv, mint más efféle helyeken, hova a látogatók beírják magokat*. Vannak aztán itt a nevek mellett sorok, mik a barlangban támadt érzelmeket és gondolatokat akarnak tolmácsolni... (Oh jaj!)

Rozsnyóra késő este értem vissza..."

Vay Miklós

Végül ismerjük meg Vay Miklós kancellár leírását az aggteleki barlangról. A kancellár *id. Vay Miklós* mérnökgenerális, királyi biztosnak, alföldi folyóink szabályozása tudós uttörőjének a fia volt. Kitűnő nevelést kapott. Atyja nyaranta országjárásra küldte fiait: az idősebb Miklóst és a fiatalabb Lajost. Így történt 1823-ban is. Miklós ekkor 23 éves. Egyetemi tanulmányainak a végén jár. Nevelőjükkal együtt hintón indulnak Alsószolcáról a Felvidékre, a Tátrába és Eperjes környékére. Augusztus 7-én érkeztek Aggtelekre.

„Korán reggel mentünk Szentiványi urral az ő kocsiján és lovaival a híres aggteleki barlanghoz, írja a fiatal Vay Miklós (7). Kocsijaink és lovaink a hasonló nevű közeli faluban maradtak, hol egy pár vezetőt vettünk magunkhoz. Három kis Ragályi csatlakozott hozzánk tanítóikkal. Így kezdődött aztán a menet a sok fáklyával és gyertyával, mint valami temetés. Különben a vezetők, ha rájuk hagyja az ember, bikkfaszilánkokat vesznek elő, de ez igen gyenge fényt vet, s nem elég arra, hogy az utat mutassa. Tizennégyen voltunk. A faszilánkokon felül még volt négy nagy szurokfáklyánk és sok gyertyánk, úgy hogy mindent kellően megvilágítva láthattunk.

A bejárat elrémítő, bár mint mondják, a nádor itteni látogatása óta bővítették. Nem hiába oly híres ez a barlang. A természet itt csodálatos hatalommal nyilvánult. Szörnyű tömegeket alkotott, melyekből a látogatók képzelődése a legkülönbözőbb alakokat teremtett, melyek közt az úgynevezett fuvó, a katedra, az oltár, a zsinagóga, a harang, a veres barát, az isten anyja, a köpük, a zsidó fürdő stb. legismertebbek. Tágas boltzatok 30–50 öl magasságban végnélküli visszhangozzák a kiáltást. A puska-vagy pisztolylovás hangját percekig hallani, úgy hangzik, mint valami mennydörgés. Vannak itt hegyek, völgyek, folyók, források, egy élettelen köalakok által lakott földalatti világ. Az út a barlangon át sikamlós, a mi az itt-ott meglehetősen meredek magaslatok megmászását megnehezíti.

A barlang legérdekesebb része az úgynevezett paradicsom, a hová nagy vízkor épen nem, a még száraz időben is csak nagy fáradsággal és erőfeszíté-

* Érdemes lenne ezt a könyvet felkutatni, hogy tartalmát hivatott szakember feldolgozhassa.

téssel juthatni. Elhatároztuk, hogy megnézzük és szerencsésen czélt is értünk. Igaz, hogy két-három perczig is hason kellett csuszunk s még ezen kényelmetlen helyzetben is alig tudtunk átvergődni némely szoros ösvényen. De ha egyszer odajutottunk, minden fáradságot elfelejtünk s a ki a barlangnak ezt a részét megnézte, egészen más fogalommal fog bírni a egésről. Láthatók itt oszlopsikátorok, különböző boltzatok, kápolnák stb., mintha művész keze állította volna elő fehér vagy veres kövekből. Megfoghatatlan, hogy egy kerékvágás is van ott, mely a barlang nagy részét átfutja, egy folyónál megszakad, de a túlsó oldalon megint látható.

Középen a nádor látogatásának emlékére piramist emeltek csepegő kőből s a következő feliratot vészték belé: Josephus Archidux Austriae, Regni Hungariae Palatinus. Pater Patriae latebras subterranei antri Baradla vidit 1806. A Baradlahegy, mely alatt ez a barlang van, egészen elszalakzatu mészkőből áll s rajta nyir-, tölgy- és hársfa tenyészik.

Négy órai ottmúltság után kijöttünk s visszatértünk a vendéglőbe."

I R O D A L O M

1. VÉRTES L.: Az aggteleki barlang, mint az ősemlék lakóhelye. — Fejezet: JAKUCS L., Aggteleki cseppkőbarlang, c. munkájában 30–32. l., Bp., 1952.
2. DUDICH E.: Az aggteleki cseppkőbarlang és környéke. 54. l., Bp., 1932.
3. KORABINSKY JOH. MATTH.: Geographisch-Historisch und Producten-Lexikon von Ungarn. 5–6, l., Pressburg, 1786.
4. CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY összes művei. (Kiadták: HARSÁNYI I. és GULYÁS J. sárospataki tanárok). II. kötet 2. fele. 33. levél, 687–694. l., Bp. (é. n.) -Genius kiad.
5. TOWNSON R.: Travels in Hungary. London, 1797.
6. Petőfi S.: Útirajzok, úti jegyzetek, úti levelek. 25–26 l., Bp., 1962.
7. LÉVAY JÓZSEF: Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből. 104–105 l., Bp. (é. n.)

Alte Beschreibungen der aggteleker Baradla-Höhle von Dr. László Bendefy

Die grösste und schönste Höhle Ungarns, die aggteleker Baradla-Höhle kannte der Mensch schon seit Jahrtausenden. Die Fusspuren und die Gefässe des Steinzeitmenschen wurden in der Höhle in einer Entfernung von 6 Km gefunden. In den letzten Jahrtausenden war die Höhle meistens bewohnt. Die touristische Erschliessung begann im XVIII. Jahrhundert.

Verfasser gibt einen Bericht aus dem „Ungarisches Magazin“ (1781) und eine Beschreibung bekannt, die im Jahre 1786 in Korabinskys Geographischen Lexikon erschienen ist. Er zitiert die Verse der berühmten ungarischen Dichter Petőfi Sándor und Csokonay Vitéz Mihály aus den Jahren 1845 bzw. 1801.